

POVIJEST KATOLIČKOG BOGOSLOVNOG FAKULTETA U ZAGREBU

Spomenica za tristogodišnjicu proglašenja zagrebačke isusovačke škole akademijom g. 1669. i stogodišnjicu obnove Zagrebačkog sveučilišta g. 1874.

U ime Fakultetskog vijeća Kat. bogoslovnog fakulteta u Zagrebu uređuje izv. prof. dr Antun Ivandija, nastavnik nacionalne crkvene povijesti

P R E D G O V O R

Godine 1669, dne 23. rujna, car Leopold je izdao povelju kojom se zagrebačka isusovačka akademija uzdiže na stupanj sveučilišta sa svim pravima i privilegijima, koje su imala sveučilišta u njegovoj državi. Prva tri fakulteta toga sveučilišta bili su filozofski, teološki i pravni. Ove godine dakle slavimo tristogodišnjicu ove povelje. Zagrebačko sveučilište ovaj datum proslavljuje svečanim priredbama i izdavanjem opširne spomenice.

I Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu, koji se od početaka Zagrebačkog sveučilišta ubrajao u matične fakultete — iako je danas isključen iz sastava Zagrebačkog sveučilišta — želi proslaviti tu obljetnicu. Ima na to puno pravo, jer je bio najstarijim — matičnim — fakultetom, a ima pravo i zato, što je zagrebačka crkvena škola najstarija škola u Zagrebu. Današnji zagrebački Katolički teološki fakultet jest kontinuirani i razvijeni nastavak prvotne katedralne škole. Ujedno je bio prvi od tri matična fakulteta u vrijeme obnove zagrebačkog sveučilišta. Zato je opravdano da slavi i tristogodišnjicu proglašenja fakultetom i stogodišnjicu obnove Zagrebačkog sveučilišta.

Ova spomenica neka bude prilog proslavi tih slavних obljetnica. Hrvatsko je svećenstvo ponosno na njih, jer su i one dokazom, da je to svećenstvo uvijek bilo u službi hrvatskog naroda, da je bilo njemu na ponos, a ne na sramotu. Pa i onda kad je bilo vrijeme da se sablja paše, hrvatsko je svećenstvo bilo na svom mjestu. Dokazuju to biskupi Pavao Horvat i Petar Berislavić, kanonici branitelji Siska itd. I kad je bilo vrijeme da se širi prosvjeta, hrvatsko je svećenstvo bilo učiteljem i ponosom svoga naroda — od prvih glagoljskih pismena do Rudera Boškovića, Strossmayera, Bauera i bezbroja mecena kulture do »seoskog popa« Zerjavića, koji je podizao seoske škole i pomagao gradnju zagrebačkog tehničkog fakulteta!

Neka i ova spomenica bude skroman prilog svijetloj povijesti hrvatskog svećenstva i njegova jedinog hrvatskog teološkog fakulteta, ali neka bude i poticaj za budućnost! Na prošlosti budućnost se snuje!

Povijest današnjeg Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu možemo podijeliti u pet razdoblja. Prvo razdoblje obuhvaća vrijeme od osnutka Zagrebačke biskupije g. 1093/4, odnosno od najstarijih vijesti o školi, pa sve do dolaska isusovaca u Zagreb i njihovih predavanja teoloških predmeta na njihovoj školi. Ovaj vremenski period od 600 i više godina jest vrijeme zagrebačke katedralne škole i njene reforme u doba biskupa bl. Augustina Kažotića, te vrijeme formalnog osnutka zagrebačkog sjemeništa na temelju zaključaka Tridentskog koncila. Povijest ovog razdoblja dosta je sumarna, jer se nije sačuvalo dovoljno povijesnih izvora, koji bi dali više svijetla za poznavanje povijesti te škole i uopće kulturnih prilika u Zagrebu i Hrvatskoj.

Drugo razdoblje povijesti od dolaska isusovaca u Zagreb i početka predavanja moralnog bogoslovlja g. 1633. do ukinuća isusovačkog reda g. 1773. U tom razdoblju možemo pratiti organizacioni razvoj bogoslovlja uvođenjem pojedinih teoloških predmeta, dok se škola nije toliko razvila, da je g. 1669. mogla s pravom dobiti naslov teološkog fakulteta. Možemo pratiti i daljnji napredak i peripetije tog fakulteta dok ga konačno isusovci nisu morali napustiti.

Treće doba je od ukinuća isusovaca do godine 1874. To je vrijeme, kad je teološki fakultet ponovo preuzeo zagrebački biskup. Ali je to vrijeme jozefinizma, kad se država veoma uplitala u ustrojstvo i upravu, što je bilo samo štetno za opstanak i razvoj. U tem je razdoblju jednom — istina, na kratko vrijeme — zagrebački teološki fakultet prestao postojati, a studenti su trebali ići u centralno sjemenište u Peštu. Ovo je po svoj prilici i u nacionalnom i u znanstvenom pogledu najžalosnije razdoblje Fakulteta, jer je jozefinizam — što milom što silom — svećenstvo denacionalizirao, vežući ga uz svoje dvorske probitke, a u pogledu crkvene nauke ovo je doba vrhunac cezaropapizma novog tipa cara-sakristana Josipa II.

Bolji dani zagrebačkog bogoslovnog fakulteta nastupili su u četvrtom razdoblju njegove povijesti, tj. od g. 1874. do g. 1952. To je doba obnove Zagrebačkog sveučilišta, u kojem zagrebački teološki fakultet postaje jednim od prva tri matična fakulteta, te je pred zakonom bio posve izjednačen u svim pravima i privilegijima s ostalim fakultetima Zagrebačkog sveučilišta. U tom razdoblju Fakultet se organski razvijao i postigao znanstvenu visinu najpoznatijih teoloških fakulteta u Evropi.

Peto vremensko razdoblje Fakulteta počelo je g. 1952. Tada je naš Fakultet isključen iz sastava Zagrebačkog sveučilišta i proglašen je ustanovom — školom — privatnog karaktera. Postao je samo crkvena ustanova, i od tog vremena on se razvija po crkvenim propisima i direktivama, ali se svijesno uvijek obazire u svom razvoju na naše domaće prilike, nastojeći da uvijek bude na najvećoj i međunarodnoj i narodnoj znanstvenoj visini. I može s pravom reći, da su njegovi svršeni studenti doista akademski izobraženi i visokokvalificirani stručnjaci svoje struke.

* Po izričitoj autorovoj želji lektor nije dirao u pravopis ovoga članka.

Prvo razdoblje

ZAGREBAČKA CRKVENA (KATEDRALNA) ŠKOLA PRIJE OSNUTKA ISUSOVAČKE GIMNAZIJE

Dr Antun Ivandija

I. ŠKOLA PRIJE TRIDENTSKOG KONCILA

Davno prije povelje cara Leopolda u Zagrebačkoj biskupiji postoji škola za svećenički podmladak, koja se može smatrati pretečom bogoslovnog fakulteta.

Crkva se uvijek brinula za svećenički podmladak. U tu svrhu bile su ustanovljene škole u samostanima i uz biskupske crkve — nazvane katedralnim školama. Da li je takva škola postojala u Zagrebu odmah nakon osnutka biskupije g. 1094, nije poznato. Na Trećem lateranskom crkvenom saboru g. 1179. donesen je zaključak (kan. XVI): »Ut pauperes clerici informari possint, in qualibet ecclesia cathedrali magister constituatur, qui gratis doceat«. Četvrti lateranski sabor (g. 1215) nadopunjuje gornju odredbu propisom da učitelja bira biskup s kaptolom. Taj učitelj poučava klerike gramatiku i ostale predmete. Osim toga katedralne crkve moraju imati teologa, koji će svećenike i ostale klerike poučavati u Sv. pismu i svemu, što je potrebno za dušobrižništvo. Po odredbi ovog sabora katedralne škole imaju dakle dva sistematizirana učitelja: jednoga za grammaticalia i logicalia — da tako nazovemo: srednjoškolske predmete — a drugoga za teologiju. Oba se uzdržavaju od crkvene nadarbine. Ako osim katedrale još koja crkva u biskupiji ima učitelja, onda ona treba uzdržavati učitelja gramatike, a katedralna teologa.

Kako je prije tih zaključaka lateranskih sabora bila organizirana škola u Zagrebu, ne znamo, ali Ivan Arhiđakon Gorički govori o njenoj reformi u vrijeme biskupa bl. Augustina Kažotića (1303 — 1322) i u glavnim crtama daje prikaz te škole u svoje vrijeme (1334). On u Kaptolskim statutima iz g. 1334. spominje, da uz katedralu postoji škola, u kojoj poučava lektor i sublektor, koji u svemu ovisi o lektoru. Za crkvenu glazbu brine se kanonik kantor i njegov pomoćnik. U zagrebačkoj se školi uče »grammaticalia, logicalia i theologica«. Ivan Arhiđakon zabilježio nam je nastavni plan i pedagoške smjernice te škole. Dužnost je lektora, odnosno sublektora: »Item cantantes ewangelium, epistolas, prophe-

cias, vel lectiones legentes in officio divino pupplice et ordinarie in ecclesia maiori, attendere et corrigere in accentibus errantes, ac male aliqua proferentes, qui prius in hiis per ipsum, vel per sublectorem instrui debuerunt. Item regere scholas seu interessentes scholis nostris, docendo utiliter in primitivis saltem scienciis, prout de jure et locorum solempnium, saltem nostro similium, de bona consuetudine requiritur per se, vel per sublectorem, quem principalis corrigere ipse habet. Spectat etiam ad eius officium considerare subtiliter qualiter administraretur doctrina; annuncianda partim est et ministranda doctrina discipulis singulis pro qualitate et capacitate eorum diverso non eodem modo, sicut et periti medici ad varios corporis morbos diverso medicamine serviunt, ita ut iuxta vulnerum varietates, medicina sit diversa. Nam sicut scribit Ysidorus: prima quippe prudentie virtus est eam, quam docere oporteat, estimare personam. . . . Nam discipuli huiusmodi proficiunt et ad maiores etiam acquirendas virtutes securiores reddantur et habiles... acquisitis in nostra ecclesia. . . et alias. . . verba divine scripture ac aliter fulgebunt quasi stelle ad perpetuas eternitates. . . Ut modum docendi inponamus scolastico, necessarium est, ex quo de hiis pro posse disponimus, ut scolares proficiant in doctrina. Videtur ergo, ut noster scolasticus dierum quolibet non cantui deputato, non festivo aliquo per jura canonica vel nostros prelatos venerari injuncto, de mane legat gramaticalia pro capacitate plurium audientium necessaria et in meridie logicalia, quando eorum capaces habuerit auditores; alias de regulis gramatice axponendo et intellectui audientium inprimendo, ac post vesperas inmediate declinationibus insistat pro modulo singulorum, per quas pueri redduntur faciles ad proferendum latinum et intelligendum prolata. Auctores autem non videntur legendi ordinarie, quoniam in premissis eruditi per se vel cum modico adiutorio ipsorum sensum et intellectum habere poterunt de facili, sicut hoc experientia manifestat. Per hec tamen non precluditur via scolastica, quin scolares suos per se vel per alios horis aliis instruat in hiis, que eorum vere profectum viderit expedire.«¹

Za unapređivanje crkvene glazbe i za pouku u tom predmetu brinuo se kanonik kantor. Uz ostale njegove dužnosti kao kanonika to je bila jedna od njegovih glavnih zadaća. Budući je to zahtijevalo mnogo napora, imao je i pomoćnika supkantara ili »succentorem«. Ivan Gorički u Statutima ovako prikazuje poučavanje u crkvenoj glazbi: »Officio cantori incumbit similiter chorum frequentantes clericos quoscumque instruere ad artem musicam, et periciam cantandi in divino officio ordinate ad laudem domini nostri Jhesu Christi, quamvis hec per succentorem consveverunt exerceri ex ordinatione et commissione cantoris. . .« Određen je i raspored sati za crkvenu glazbu: »Dies musice artis praedictae instructioni deputati, existunt: Primo ante festum Nativitatis dominice dies octo immediati. Item ante festum resurreccionis dominice similiter octo mediati scilicet preter diem palmarum, cene domini, pa-

1. *Statuta capituli Zagradiensis saec. XIV*, pars III, cap. II. TKALČIĆ I. K., *Povijesni spomenici Zagrebačke biskupije*, knj. 11, Zagreb 1874, str. 77.

rāsceuen et sancti sabati. Item duo dies precedentes non feriat, festa quatuor beate virginis singula, axaltacionis sancte crucis, sancti Johannis baptiste, beati Mychaelis archangeli, omnium sanctorum, beatorum Petri et Pauli apostolorum, sanctorum Stephani et Ladislai regum. Item singuli dies precedentes festa proprias habencia hystorias et dies sabbati semper pro diebus domicis, nisi tunc festum occurat, pro quo feria sexta cedat cantorie. Incipit autem dies cantorie quelibet ex premissis a vesperis precendentis diei, videlicet quando prima campana sonare incipiet ad vesperas vel pulsari et sic usque sero vacabunt scolares huiusmodi ad cantum scribendum pro die vel diebus futuris, prout succentori videbitur expedire.«²

Za svoju učiteljsku službu lektor je osim svojih redovitih kanoničkih prihoda primao još čitavu jednu »diviziju«, a sublektor također jednu kanoničku »diviziju« (prihod zajedničkih kanoničkih imanja dijelio se na broj kanonika). K tome su pridolazili darovi onih đaka koji su mogli pridonositi nešto za svoje školovanje. Kantor osim svojih redovitih kanoničkih prihoda prima za službu učitelja glazbe dvostruku »diviziju«, kao i lektor, dok supkantor ili succentor ne dobiva za učiteljsku službu nikakvu redovitu plaću, nego se preporuča kantu, da mu on od svojih prihoda dade dio. Osim toga supkantor prima dužne darove od onih đaka, koji su mogli pridonositi za svoje školovanje. K tome dobiva polovicu milodara kod raspela na Cvjetnicu i Veliki petak, zatim darove u naravi od sprovoda i nešto odjeće od novoinstaliranih kanonika.³

Kako su koji put učitelji znali pretjerati u traženju darova od svojih đaka, to je biskup Augustin Kažotić točno odredio, koliko smiju tražiti od đaka: »Verum quoniam per tempora ipsi magistri interdum, sicut experientia docuit, in extorquendo, non petendo a suis scolaribus aliqua, sunt inventi, ideo venerabilis pater dominus Augustinus, sancte memorie, pius olim nostre ecclesie episcopus, sensum et intellectum statuti ipsius lateranensis cocilii ad instructionem scolasticorum, ne sibi usurpent illicita in eorum gravem conscieie lesionem, dudum apperuit et hoc modo, quod scolarium magister nostre ecclesie ita debet redditus unius canonicalis prebende percipere, ut predicatur, quod a pauperibus scolaribus, qui mendicant vel mendicarent, si ab aliis quibuscumque non sustentarentur, pietatis intuitu penitus directe vel indirecte, eciam laboris vel servicii nichil petat; ab illis autem singulis pauperibus scolaribus non mendicantibus, qui per suos parentes vel proximos tales, qui possessiones vel redditus proprios non habent unde possent pro suo modulo comode sustentari, sed misere laboribus victum querunt, nutriuntur et conservantur, possit scolasticus petere ad festum nativitatis domini unum caponem et panes quatuor consvetos; item ad festum resurreccionis domini similiter quatuor panes et unum caseum vel ova viginti. Item ad festum beati Stepha-

2. Nav. dj. str. 82.

3. Nav. dj. str. 82—83.

ni regis pullum unum et panes, ut est dictum, et ultra hec nichil penitus quocunque ingenio vel colore... De aliis autem singulis extra premissos, ad predictas festivitates possit petere et exigere per duodecim denarios banales bonos vel sex, si voluerit, ut pro aliis sex valencia sibi portentur munera per eosdem, prout per dictum dominum Augustinum extiterit diffinitum, nisi aliqui forenses de ipsis esset scolaribus, quorum patres vel parentes in bonis temporalibus notabiliter habundarent, de quibus singulis possit scolasticus petere ad singulas festivitates predictas per denarios viginti et non ultra, munus quodcunque consimile, ultra hec ab eis quicquam liberaliter offeratur. Quicumque autem scolasticus ultra premissa quicquam sibi vendicare voluerit vel suos scolares non curaverit equaliter et sollicite in arcium sciencia ad quam capaces eius scolares apparebunt, erudire, pro inutili habeatur at alter in eius locum ipso abiecto, instituat, qui potuerit et voluerit premissa omnia et singula adimplere.«⁴

Iz vijesti Ivana Arhiđakona može se zaključiti, da je škola po svom statusu imala dvije vrste đaka: jedni su bili klerici — što bismo danas rekli sjemeništarcu, a drugi su bili vanjski đaci. Klerike Ivan Arhiđakon definira: »Clericos vero ecclesie, de quibus in ipso concilio exprimitur, intelligimus non solum canonicos vel prebendarios nostre ecclesie, sed et nostros nepotes, seu ex nobis singulorum et eciam alios scolares qui nostris expensis seu victualibus sustentantur, dummodo divina frequentent officia, sicut fuit et alias consuetum.«⁵ To su katedralni klerici. Da su u katedralnu školu polazili i vanjski đaci, imamo izričitu vijest kod Ivana Arhiđakona, koji govori, da su oni dužni plaćati učitelju veću školarinu. I ti se opet dijele na dvije kategorije s obzirom na financijske mogućnosti: »De aliis autem singulis, extra premissos, ad predictas festivitates possit petere et exigere per duodecim denarios banales bonos... nisi aliqui forenses de ipsis essent scolaribus, quorum patres vel parentes in bonis temporalibus notabiliter habundarent, de quibus singulis possit scolasticus petere ad singulas festivitates predictas per denarios viginti et non ultra...«⁶

Iz ovih vijesti proizlazi zaključak, da je zagrebačka katedralna škola bila prava javna škola, da je osposobljavala đake ne samo za crkvene nego i za ostale javne službe, jer ovi »forenses«, koji obiluju imanjima, nisu bili nitko drugi nego sinovi plemića, koji su polazili škole, da bi se osposobili za vođenje javnih poslova.

Po dobi možemo sve đake katedralne škole razdijeliti bar u dvije grupe: jedni su bili »scolares«, a drugi »parvuli scolares«. Dob je vjerojatno određivala i stupanj učenja: grammaticalia i logicalia; ali nije isključeno, da je bilo i odraslih koji su počinjali s učenjem. No u trećem stupnju učenja — theologica — možemo s pravom gledati početke bogoslovnog fakulteta.

Materijalne prilike ovih đaka nisu bile najidealnije. Jedni su bili posve siromašni, kojima roditelji nisu mogli ništa pridonositi

4. Nav. dj. str. 77—78.

5. Nav. dj. str. 78.

6. Nav. mj.

za školovanje, te su se oni morali uzdržavati prosjačenjem. Druga kategorija bili su oni, čiji roditelji nisu imali imanja, nego su radom uzdržavali djecu, a treća kategorija bila je onih, koji su se mogli sami školovati. Prema gore navedenoj vijesti Ivana Arhiđakona biskup Kažotić je točno odredio, koliko pojedine kategorije đaka imaju pridonositi za svoje školovanje. Klerici svih vrsta — ne samo kanonici i prebendari nego i njihovi rođaci — bili su oprošteni od svake školarine.⁷

Da li su svi đaci zagrebačke katedralne škole živjeli u zajednici u kakvom zavodu ili kući, ne može se sa sigurnošću utvrditi. Iz kasnijih izvora znamo, da su kanonici i prebendari stanovali u kanoničkim kurijama (uopće nije utvrđeno, da li su zagrebački kanonici ikada imali zajedničko stanovanje — pa ni u najstarije vrijeme). Tako je vjerojatno bilo i s ostalim klericima, a da li su scolares (đaci neklerici) imali zajednički dom, nije vjerojatno. Ali na učenje su se sastajali u neku prostoriju u katedrali ili blizu nje, jer u protivnom slučaju učitelj ne bi mogao sve poučavati u određeno vrijeme, kako je to bilo određeno u Statutima kaptola: ujutro se učila gramatika, opodne »logicalia«, a poslije podne bile su vježbe iz gramatike.

Način života ovih đaka imao je prilično spartansko obilježje. Statuti kaptola iz g. 1334. zabranjuju loženje učionica: »Addicimus eciam, quod nullus de dictis scholaribus ad scolas deportare ligna per scolasticum possit (cogi) non solum pro scolastico, nec audeant ea portare scolares ne diem aliquem deducant inutiliter, calefaciendo se ad ignem non studendo, nisi illi parvuli scolares, qui non valent sustinere frigus, qui possint si voluerint portare lignula pro igne sibi necessario, quociens hoc videbitur expedire.«⁸ Privilegij grijanja imali su dakle samo oni najmanji, koji ne mogu podnositi zime. Ako su ovi đaci imali kakve zajedničke obroke, teško je govoriti o njihovu broju i kvaliteti, jer je poznato, da je u zagrebačkom sjemeništu doručak uveden tek koncem XIX stoljeća (u vrijeme rektora dra Barona). Tradicija je bila veoma uporna.

II. ŠKOLA POSLIJE TRIDENTSKOG KONCILIA

Odluka Tridentskog sabora (1525—63) o osnivanju biskupskih sjemeništa (Sess. XXIII de ref. c. 18) polazi od činjenice, da postoji svećenički podmladak i crkvene škole. U tome ne mijenja ništa bitno, nego u pravnom pogledu donosi novu odredbu, da sada biskupi moraju službeno osnivati *sjemeništa*, tj. zavode, u kojima će svećenički podmladak živjeti i odgajati se. To je znak, da svećenički kandidati prije nisu imali nekog zajedničkog doma, nego se svaki snalazio, kako je mogao. Na temelju spomenutog zaključka Tridentskog sabora u Zagrebu je biskup Juraj Drašković (1563—1578) g. 1564. osnovao »seminarium clericorum«. Kako su franjevci poslije g. 1529. napustili svoj zagrebački samostan zbog ruševnosti, to je on »iure domini« pripao zagrebačkom kaptolu,

7. Nav. mj.

8. Nav. mj.

pa je kaptol u nj smjestio svoje sjemenište — a pretpostavlja se — i školu. G. 1576. sjemenište je smješteno u kuriju bivšeg kanonika Franje Filipovića, koji je bio zarobljen od Turaka pa se i poturčio, jer je bio zlostavljan, a kaptol ga nije brzo otkupio. To je u starom Zagrebu dobro poznata »crna škola«, koja je navodno dobila ime »crna« po tome, što je Filipovićeve kurija u znak izopćenja crno obojena, a najvjerojatnije su školu prozvali crnom zbog odijela njenih pitomaca.

O nastavnom planu Tridentski sabor govori slijedeće: »... grammatices, cantus, computi ecclesiastici, aliarumque bonarum artium disciplinam discent: Sacram scripturam, libros ecclesiasticos, homilias sanctorum, atque sacramentorum tradendorum, maxime que ad confessiones audiendas videbuntur opportuna, et rituum, ac ceremoniarum formas discent« (C.T.s. 23. de ref. c. 18.). Uče se dakle artes bonae i stručni teološki predmeti, ali jedno i drugo u vidu budućeg pastoralnog rada. Naglasak se stavlja na Sv. pismo i na dijeljenje sakramenata (moralno i pastirsko bogoslovlje), naročito na službu ispovjednika i na liturgiku. A ovo stvarno i jesu najvažnije discipline za svećeničku praksu. Još se ne polaže važnost na spekulativnu dogmatiku, ukoliko nije obuhvaćena u crkvenim knjigama i homilijama svetaca. — Kako je ova odredba provedena u Zagrebu, nemamo izravnih svjedočanstava, ali znamo otprije, da su se u zagrebačkoj školi predavala »grammaticalia, logicalia i theologica«, a pod te pojmove može se uvrstiti čitav nastavni plan Tridentskog sabora. Sjemenišna pravila iz kraja XVI ili početka XVII st., koja ne donose odredbe o školovanju, nego samo o vladanju pitomaca sjemeništa, imaju o učenju veoma sumarnu odredbu: »Discant omnes seminaristae Missae inserviendi, confitendi, communicandi, et orandi modum, quem a suis confessariis, aut Praefectis petent«. Osim toga je bilo među zagrebačkim kanoinicima i klerom uopće za ono vrijeme veoma učenih ljudi, koji su svoje nauke svršili na vanjskim sveučilištima, te se prema tome može pretpostavljati, da je i zagrebačka crkvena škola nastojala ići ukorak s vanjskim školama. U Metropolitanskoj knjižnici u Zagrebu sačuvani su neki kodeksi (npr. iz crkvenog prava), za koje se može držati, da su služili kao udžbenici na zagrebačkoj bogoslovnoj školi, odnosno da su bili djela ili skripta njenih nastavnika.

Zagrebačka katedralna škola bila je prava javna škola, priznavana od crkvenih i svjetovnih vlasti. A da su iz te škole izlazili svršeni đaci i u javne službe, napuštajući svećenički stalež, dokazuju prisega, koja se tražila od pitomaca sjemeništa od vremena biskupa Gašpara Stankovačkog g. 1582. pa sve do cara Josipa II, a kojom su se pitomci obvezivali, da ne će napuštati svećenički stalež, kao što su to mnogi činili prije uvođenja prisega. Ova je škola otvarala dakle perspektive i u duhovnim i u svjetovnim službama. Zato se ta škola ima smatrati prvim — ako ne sveučilištem, a ono bar u nukleusu teološkim fakultetom.

III. NASTAVNICI KATEDRALNE ŠKOLE

1. Vrste nastavnika

Za dugi period od 600 godina našeg »dubokog« srednjeg vijeka nemoguće je dati popis svih nastavnika katedralne škole, jer danas nemamo povijesnih izvora za to, a jedva da ih je kada i bilo. No moguće je ustanoviti gotovo neprekinuti niz njenih ravnatelja — rektora — i nastavnika crkvene glazbe. Naime po Statutima kaptola iz XIV st. od Ivana Arhiđakona jasno izlazi, da je direktor katedralne škole bio kanonik lektor. Njegova se dužnost opisuje: »Item regere scolas seu interessentes scolis nostris, docendo utiliter in primitivis saltem scienciis, prout de jure et de locorum solempnium, saltem nostro similibus, de bona consuetudine requiritur per se, vel per sublectorem, quem principalis corrigere ipse habet.«⁹ Ne samo da je njegova dužnost regere, nego i corrigere. Dakle je u potpunom smislu ravnatelj, kojemu je u svemu podložan sublektor. Prema tome u lektoru zagrebačkog kaptola imamo gledati pravog ravnatelja katedralne škole. Tako je vjerojatno ostalo sve do prelaska sjemeništara na isusovačku gimnaziju i akademiju. Kanonik Ljudevit Ivančan uspio je prikupiti iz povijesnih izvora sve do sada pristupačne podatke o zagrebačkim kanonicima od najstarijih vremena, poredavši ih kronološkim redom.¹⁰ Prema tom popisu svih kanonika ovdje dajemo samo kronotaksu kanonika lektora — rektora tadašnje katedralne škole.

Povijesni izvori sačuvali su nam također gotovo neprekinuti redosljed učitelja glazbe na katedralnoj školi. To je po svojem položaju i stvarnoj dužnosti bio kanonik kantor. O njemu Ivan Arhiđakon govori: »Officio cantoris incumbit similiter chorum frequentantes clericos quoscumque instruere ad artem musicam, et periciam cantandi in divino officio ordinate ad laudem domini nostri Jhesu Christi, quamvis hec per succentorem consueverunt exerceri ex ordinatione et commissione cantoris.«¹¹ I kantor je kao učitelj glazbe imao dakle svog podređenog nastavnika — sukcentora, ali je kantor bio u svemu odgovoran za svoj predmet. Dok je služba rektora škole kod kanonika lektora s vremenom utrula, jer je bio opterećen drugim dužnostima (a vjerojatno i zato, što su đaci prešli u isusovačku školu), dotle je služba kantora kao nastavnika i direktora crkvene glazbe ostala još dugo vremena. Ta još u kaptolskim Statutima, štampanim g. 1912., kantor među ostalim dužnostima ima i: »4. Clerum Juniorem in Seminario studentem ad condiscendum cantum firmum inviabit, et ideo saepius horis illis, quibus cantus in Seminario docetur, et ipse frequentius in persona accedere, et etiam suum succentorem mittere tenebitur, quatenus Juventutis profectum in Cantu et Cerimoniis videre et promovere possit.«¹² Kanonik kantor je prema tome bio ne samo nominalni nego stvarni i odgovorni nastavnik crkvene glazbe, koji

9. Nav. mj.

10. Vidi u kronotaksi redne brojeve Ivančanovih Podataka.

11. TKALČIĆ, nav. dj., str. 82.

12. Statuta, Zgb, 1912, str. 67.

je imao i pomoćnog nastavnika — sukcentora. Prema Ivančanovim Podacima o zagrebačkim kanonicima može se ustanoviti gotovo neprekinuta kronotaksa kanonika kantora, nastavnika crkvene glazbe. Imena svih sukcentora nisu nam se sačuvala.

Koncem XV st. katedrala je prvi puta dobila orgulje. Od toga se vremena za crkvenu glazbu brinuo i posebni kanonik organista, koji je bio različita osoba od kantora. Njegova je dužnost bila sviranje na orguljama u katedrali. Da li je i on bio jedan od nastavnika crkvene glazbe u katedralnoj školi, o tome nemamo nikakvih povijesnih podataka, ali iz naravi same stvari izlazi, da je bio usko povezan sa sjemeništarcima pjevačima. U povijesnim izvorima spominje se poimence samo nekoliko kanonika organista.

Po statutima zagrebačkog kaptola postoje tri stupnja kanonika. Početni stupanj kanonikata je kanonik magister, zatim dolaze kanonici arhidakoni te kanonici columnae. Naziv kanonik magister samim svojim značenjem daje naslućivati, da su ti kanonici nekada bili učitelji u katedralnoj školi. Međutim u povijesnim izvorima nije se sačuvalo nijedno ime kanonika magistra, za kojeg bi bilo sigurno utvrđeno, da je bio nastavnik u katedralnoj školi. Štoviše, u najstarijim statutima iz XIV. st. ne dolazi naziv kanonik magister, nego samo kanonik, a statuti iz g. 1912. u dužnostima kanonika magistra nigdje nemaju spomena na njihovu učiteljsku službu, nego samo navode njihove dužnosti kod bogoslužja. Zato — premda možemo naslućivati, da su kanonici magistri doista bili nekad učitelji u katedralnoj školi, to ne možemo sa sigurnošću tvrditi, jer do sada poznati povijesni izvori to ne potvrđuju.

2. Kronotaksa zagrebačkih kanonika lektora — ravnatelja katedralne škole

1. Johannes c.z. (canonicus Zagrabiensis) lector g. 1236. (Ivančan, br. 18)¹³
2. Baranus c.z. lector g. 1243—1244. (Iv. br. 23)
3. Mychael c.z. lector g. 1247—1265. (Iv. br. 27)
4. Drisa c.z. lector g. 1268—1269. (Iv. br. 48)
5. Gogan c.z. lector g. 1289—1296. (Iv. br. 57)
6. Dominicus c.z. lector g. 1297—1307. (Iv. br. 74)
7. Jacobus c.z. lector g. 1322—1337. (Iv. br. 97)
8. Johannes c.z. g. + 1326. (Iv. br. 99)
9. Johannes c.z. lector g. 1332—1334. (Iv. br. 110)
10. Jacobus Simonis c.z. lector g. 1337—1342. (Iv. br. 124)
11. Lucas Alexii c.z. lector g. 1342—1350. (Iv. br. 130)
12. Michael c.z. lector g. 1362—1363. (Iv. br. 177)
13. Luchas Lucasius c.z. et lector seu scolasticus g. 1368—1372. (Iv. br. 185)

¹³ Iv. (=Ivančan) br. 18. itd. označuje redni broj u Ivančanovim Podacima o zagrebačkim kanonicima.

14. Johannes de Cardinalibus de Pensauro, decretorum doctor, c.z. lector. . . g. 1377—1385. (Iv. br. 199)
15. Petrus c.z. lector g. 1404—1406. (Iv. br. 247)
16. Nicolaus de Senatibus c.z. lector 1409—1420. (Iv. br. 258)
17. Gerardus de Perlberg c.z., licenciatus in iure canonico, archidiaconus chasmensis, lector g. 1415—1423. (Iv. br. 266)
18. Osualdus c.z. lector, vicarius in spir. et causarum auditor universalis episcopi Johannis g. 1425. (Iv. br. 298)
19. Johannes c.z. lector g. 1426. (Iv. br. 299)
20. Eberhardus c.z. archidiac Bexin, lector g. 1433. (Iv. br. 306)
21. Johannes Alok de Stain c.z. lector g. 1454—1481. (Iv. br. 358)
22. Petrus de Mysolio c.z. lector g. 1488—1498. (Iv. br. 439)
23. Stephanus Brodaricius de Bachyn, (Brodaricz), Brodarich de Jerosyn c.z. lector, can. et prepositus quinqueecclesiensis, episcopus syrmienensis, quinqueecclesiensis, vaciensis g. 1500, 1508, + 1539. (Iv. br. 475)
24. Michael de Sancto Georgio c.z. lector g. 1508. (Iv. br. 502)
25. Nicolaus c.z. lector g. 1509—1510. (Iv. br. 503)
26. Matheus Drobythel de Bedennycza c.z. lector g. 1510—1514. (Iv. br. 507)
27. Petrus de Grangya c.z. lector g. 1512—1538. (Iv. br. 509)
28. Paulus de Gregoriancz, decretorum doctor, c.z., can. agriensis, archidiac de Zabolcz, rector altaris S. crucis, lector zagrabiensis, can. posoniensis, electus episcopus quinqueecclesiensis, episcopus zagrabiensis, dein jauriensis, archiepisc. colocensis g. 1540—1565. (Iv. br. 561)
29. Lucas, c.z. archidiac. chasmensis, lector, vic. episc. g. 1540—1560. (Iv. br. 562)
30. Christophorus, Gwstawus de Mykulich c.z. lector, prepositus chasmensis g. 1550, + 1573. (Iv. br. 593)
31. Christophorus Granya c.z. prepos chasm, lector, vicarius g. 1564, + 1584. (Iv. br. 612)
32. Nicolaus Stephanus Zelniczey aliter Stepanich, c.z., doctor in artibus et philosophia, archidiac. varasd, Bexin, custos, lector, praepos. zagr., episcopus syrmienensis, quinqueecclesiensis, zagrabiensis g. 1576, + 1602. (Iv. br. 652)
33. Stephanus Budouczy c.z. doctor utriusque iuris, arch. dubic. Wrbowcz, cathedralis, lector, vicarius episcopi Petri Heressynczy g. 1578, + 1600. (Iv. br. 660)
34. Balthasar Napuly, Dwornichich, c.z. doctor philosophiae, arch. varasd., goricensis, cathedralis, custos, lector, praepositus major g. 1581, + 1624. (Iv. br. 667)
35. Thomas Milich, c.z. praepositus chasmensis, lector, vicar. gener. 1585., + 1596. (Iv. br. 676)
36. Petrus Domitrovich, c.z. arch. goricensis, cathedral., lector,

- praeposit. zagrab., episcopus quinqueecclesiensis, dein zagrabiensis g. 1595, 1608, 1611, + 1628. (Iv. br. 698)
37. Geogius Ottavcius, c.z. arch. Kemlek, Bexin, cathedralis, lector g. 1596, + 1630. (Iv. br. 701)
 38. Paulus Jagustytsch c.z. prothonotarius apost, doctor utriusque iuris, lector g. 1604, + 1619. (Iv. br. 713)
 39. Jacobus Kapronczay c.z. arch. varasd, Bexin, lector g. 1618, + 1632. (Iv. br. 729).
 40. Franciscus Janchievich, c.z., arch. varasd., Bexin, lector, praep. maior, prior Auranae, abbas b. Margarethae de Bela, prothon. apost. g. 1622, + 1648. (Iv. br. 733)
 41. Joannes Tomco Marnavich, s. theologiae doctor, can. sibenicensis, prothon. apost, can. zagr. arch. cathedralis, episcopus bosnensis, lector zagrabiensis, coadjutor episc. Erghelii g. 1624, + 1637. (Iv. br. 739).

3. Kronotaksa zagrebačkih kanonika kantora, predstojnika i nastavnika crkvene glazbe, njihovih sukcentora i organista

1. Pugrinus c.z. cantor g. 1230. (Iv. br. 13)
2. Pangracius c.z. cantor g. 1235—1236. (Iv. br. 17)
3. Petrus c.z. cantor g. 1243—1247. (Iv. br. 21)
4. Andreas c.z. cantor g. 1249. (Iv. br. 32)
5. Buza c.z. cantor g. 1261—1269. (Iv. br. 43)
6. Crachynus c.z. cantor g. 1270. (Iv. br. 53)
7. Pancratius c.z. cantor g. 1305. (Iv. br. 76)
8. Petrus c.z. cantor g. 1312—1314. (Iv. br. 82)
9. Johannes Paulus c.z. cantor g. 1322—1323. (Iv. br. 96)
10. Martinus c.z. cantor g. 1328—1334. (Iv. br. 104)
11. Nicolaus c.z. cantor g. 1340. (Iv. br. 126)
12. Stephanus c.z. cantor g. 1350. (Iv. br. 148)
13. Paulus c.z. cantor g. 1358—1380. (Iv. br. 167)
14. Andreas c.z. cantor g. 1387. (Iv. br. 213)
15. Nicolaus c.z. cantor g. 1391—1396. (Iv. br. 219)
16. Johannes c.z. cantor g. 1397, + 1448. (Iv. br. 241)
17. Franciscus c.z. succentor 1429. (Iv. br. 201)
18. Bartholomeus de Stein cantor 1429. (Iv. br. 301)
19. Mathias de Dombro, custos, cantor g. 1482—1502. (Iv. br. 426)
20. Johannes de Marocha, cantor et archid. g. 1486—1507. (Iv. br. 433)
21. Andreas c.z. organista g. 1488—1493. (Iv. br. 438)
22. Gallus de Simigio c. z. succentor g. 1492—1493. (Iv. br. 451)
23. Johannes c. z. organista 1498. (Iv. br. 460)

24. Andreas Chesius c. z. cantor 1501—1541. (Iv. br. 476)
25. Iheronimus c. z. organista 1501—1504. (Iv. br. 481)
26. Stephanus, episcopus rosonensis, suffrag. ep. zagr. c. z. cantor g. 1504—1510. (Iv. br. 485)
27. Emericus de Des c. z. organista g. 1504—1510. (Iv. br. 486)
28. Bartholomeus de Capolna c. z. succentor, cantor g. 1506—1516. (Iv. br. 492)
29. Benedictus Dombrinus c. z. cantor g. 1525—1559. (Iv. br. 532)
30. Antonius de Bosyako c. z. cantor 1525, +1550. (Iv. br. 533)
31. Athias Brumanus c. z. cantor, praep. zag. episcopus zagr. 1534—1558, +1563. (Iv. br. 550)
32. Christophorus c. z. organista g. 1535, +1545. (Iv. br. 552)
33. Valentinus c. z. cantor g. 1535. (Iv. br. 553)
34. Joannes Dombrinus c. z. cantor, Paulinus, iterum c. z. arch. Vrbowcz, cantor g. 1556—1589. (Iv. br. 600)
35. Martinus Zempchinus c. z. cantor, arch. dubicensis g. 1564, +1590. (Iv. br. 611)
36. Mathias Dombrinus, c. z. arch. chasm. Kemlek, camarc, praep. chasm, cantor g. 1565, +1596. (Iv. br. 618)
37. Nicolaus Micatius c. z. praepositus B. M. V. in area capitulari, cantor, praep. chasm, abbas de Gyaak, episcopus tinniniensis, quinqueecclesiensis, varadiensis g. 1573—1604. (Iv. br. 642)
38. Sigismundus c. z. organista g. 1575, +1581. (Iv. br. 650)
39. Nicolaus Jalkoczy c. z. arch. Vaska, camar, dub., cantor, praep. deomensis g. 1580, +1631. (Iv. br. 662)
40. Mathias Siffwich c. z. arch. chasm, Kamlek, goricensis, cathedralis, Bexin, praep. chasm, abbas de Pechvarad, cantor g. 1592, +1614. (Iv. br. 689)
41. Johannes Matkovich c. z. arch. chasm, camarc, cantor g. 1593, +1610. (Iv. br. 691)
42. Thomas Burich c. z. arch. chasm, Kemlek, cantor g. 1613, +1632. (Iv. br. 723)
43. Nicolaus Dyanessevich c. z. cantor, custos, praep. maior, prior Auranae, abbas b. Margarethae de Bela, vicarius generalis g. 1631, +1670. (Iv. br. 753)

Crkvena glazba se u sjemeništu predavala i vježbala i onda, kad su sjemenišni đaci prešli na isusovačku gimnaziju i teologiju, jer je to u tijesnoj vezi s bogoslužjem u katedrali. Kanonik kantor imao je i nadalje brigu oko crkvene glazbe, no to više nije bilo službeno u ime škole, nego u sastavu sjemeništa i katedrale. Zato ovdje prekidamo popis kanonika nadstojnika crkvene glazbe te pratimo daljnji razvoj teološke škole — kasnijeg fakulteta — u sastavu isusovačke akademije.

L i t e r a t u r a

- BARAC F., *Teološki fakultet. Sveučilište kraljevine SHS u Zagrebu 1874—1924*, Spomenica akademickog senata, Zagreb 1925, str. 79 — 108.
- BAZALA V., *Reminiscencije na tristogodišnjicu visokoškolske nastave u Zagrebu (1662—1962)*. Zagreb 1962. (ciklostilom).
- BUTURAC J., *Prošlost bogoslovskeg sjemeništa u Zagrebu*. Katolički list, Zagreb, 1943, br. 24 i 25.
- HOSKO E., *Škole franjevačke provincije sv. Ladislava (1613—1783)*. Zagreb 1968. (doktorska disertacija na teološkom fakultetu — obranjena ali još neizdana).
- IVANČAN LJ., *O školama i sjemeništu u zagrebačkoj biskupiji*. Narodna starina (urednik Josip Matasović) sv. 23, knj. IX, br. 3, Zagreb 1930, str. 309—311.
- IVANČAN LJ., *Podaci o zagrebačkim kanonicima od godine 1193. do 1924*. Sabrao Dr. Ljudevit Ivančan, zagrebački kanonik i kustos. G. 1912. do 1924. Strojopisni primjerak neobjavljenog rukopisa, koji je pohranjen u Kaptolskom arhivu I.
- KLAIC V., *Preteče sveučilišta. Sveučilište kraljevine SHS u Zagrebu 1874—1924*, Spomenica akademskog senata, Zagreb 1925, str. 1 — 54.
- KLAIC V., *Postanje i razvitak sveučilišta*. Kao gore str. 55 — 72.
- PLEVNJAK F., *Prilozi za kulturnu povijest hrvatskog svećenstva*. Zagreb 1910.
- ŠKREBLIN I., *Odgoy i nastava u zagrebačkom sjemeništu 1578—1900*. Kulturno-povijesni zbornik Zagrebačke nadbiskupije u spomen 850. godišnjice osnutka (uredio Dragutin Kniewald), Zagreb 1944, str. 673—704.
- TKALČIĆ I., *Povijesni spomenici Zagrebačke biskupije*. Knjiga druga, Zagreb 1874: Statuta capituli Zagrabiensis saec. XIV.
- VANINO M., *Povijest filozofijske i teologijske nastave u Isusovačkoj akademiji u Zagrebu 1633—1773*. Zagreb, Hrvatska bogoslovska akademija, 1930.

S U M M A R I U M

Cum hoc articulo series eorumden aperitur, in qua historia Facultatis Theologicae Zagrebiensis in lucem ponitur. Occasio quidem vere propitia. Hoc namque anno 1969. tercentesimus anniversarius volvitur annus in quo imperator Leopoldus Diploma edidit necnon Academiam sodalium S. I. in gradum universitatis evexit privilegiisque ornavit non paucis. Bene quidem incipiendum est ab ipsa dioeceseos zagrebiensis fundatione (1093/4), nam iam tunc temporis scholae cathedralis memoratur activitas. Tempore b. Augustini Kažotić haec schola reformatur. Ulteriorem evolutionem eiusdem scholae promittit auctor enucleare, in hoc articulo contentus ut historiam scholae ad Concilium Tridentinum protrahat, et pro nunc cum eodem claudat, ad ulteriora gressum facturus in sequentibus articulis.